

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 344 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
Nabijonova Feruza Valijon qizi	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
O'rinova Nilufar Muxammadovna	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
Tashpulatova Nodira Olimjon qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
Umbarova Nasiba Xolboy qizi	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
Abduraxmanova Charos Burxanovna	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
Allanazarova Sadoqat Azimovna	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
Jumanov Sherzod Saloyevich	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
Qahramonova Xumora Qahramonovna	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatulloevna	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi ..... 191 Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li
	Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli ..... 196 Salomova Nargiza Sattorovna
	Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili..... 200 Shukurova Nargiza Ikramovna
	Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish ..... 205 Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi
	Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish... 210 Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari ..... 216 Uralova Nurxon Maxadovna
	Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni..... 220 Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna
	Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari ..... 223 Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi
	Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology ..... 226 Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zarafuz
	Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati ..... 229 Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich
	Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи ..... 233 Маматкулов Равшанжон Солижонович
	Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной" ..... 237 Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек
	Maktab boshqaruvida ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari..... 240 Akbutayeva Gulasal Uzoq qizi
	Features of Verbal and Non-Verbal Communication in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions ..... 248 Gulnoza Aslamovna Azimkulova
	Chaenomeles Japonica (Thunb.) Lindl. Ex Spach mevalaridan ajratib olingan polifenol va pektin komplekslarining ichak mikrobiotasi, oksidlovchi stress va immun javobga ta'sirini molekulyar-biologik usullar asosida tadqiq etish ..... 251 Ergasheva Nigora G'ayratovna
	Contemporary Linguodidactic Trends in Teaching English in Higher Education ..... 259 Khudoyarova Ziyoda Maratovna
	Yuqori sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning muammo va imkoniyatlari..... 264 Layloxon Xabibullayeva Tursunali qizi
	Raqamli sport pedagogikasi va bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish omillari..... 269 Matvapayev Azizbek Gaibnazar o'g'li
	Sun'iy intellektga qaramlik: raqamli addiksiya evolyutsiyasining yangi bosqichi ..... 273 Mo'minxo'jayeva Zuhra Alimjon qizi
	Linguo-Cognitive Modeling of The Relationship Between Life and Death In Literary Texts: a Comparative Analysis (Based on 20 th -Century English and Karakalpak Works)..... 279 Najimova Perizad Arslanbay qizi
	Talabalar intellektual qobiliyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari ..... 283 Shodiyeva Charos Ravshan qizi
	Ta'limiy o'yinlar vositasida ko'zi ojiz bolalar nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashga qaratilgan mashg'ulotlarining asosiy bosqichlari ..... 286 Xaytova Farida Kuchkarovna

Raqamli va an'anaviy o'qish: qiyosiy tahlil.....	292
<i>Mashrapova Sevara Xabibovna</i>	
Mustahkam oila qadriyatlari va ularning zamonaviy jamiyat rivojiga ta'siri.....	296
<i>Soyibova Bonu O'tkir qizi</i>	
Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik mohiyati	301
<i>Xoliqov Farxod Karomatillo o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar: sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish metodikasi...	305
<i>Aminov Shavkatjon Sobir o'g'li, Abdusattarova Muhlisaxon Foziljon qizi, Berdiyaroova Jasmena Sherzodjon qizi</i>	
Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichidagi dzyudochilarda koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirishning samarali vositalari	311
<i>Jumanova Iroda Shokirjon qizi</i>	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompEtensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik.....	315
<i>Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi</i>	
Xorijiy tillarda yozma ish turlarini o'rganishning o'ziga xos jihatlari	319
<i>Omonova Sarvinoz</i>	
Can Duolingo Reduce Speaking Anxiety: A Literature-Based Analysis	322
<i>Qodirqulova Ra'no</i>	
Kommunikativ yondashuv asosida o'quvchilarning chet tilida muloqot qilish ko'nikmalarini takomillashtirish	326
<i>Sa'dullayeva Shahzoda Nuriddin qizi</i>	
Zamonaviy psixologning kasbiy kompetensiyasi: krizisli vaziyatlarda ishlash texnologiyalari.....	330
<i>Shirinov Otabek Tuvalovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	333
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Иммерсивные технологии в обучении русскому языку как иностранному: современные подходы и перспективы	337
<i>Абдусаламова Адига Каримджановна</i>	
Инновационная методика интенсивного обучения студентов филологического направления русскому языку в сопоставлении с узбекским языком	340
<i>Касимов А. Б.</i>	

RAQAMLI VA AN'ANAVIY O'QISH: QIYOSIY TAHLIL

Mashrapova Sevara Xabibovna

Namangan davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Bugungi axborotlashgan jamiyat sharoitida mutolaa madaniyati sezilarli transformatsiyaga uchramoqda. Ta'lim tizimining raqamlashtirilishi hamda elektron axborot resurslarining keng ommalashuvi o'quvchi va talabalarda axborotni qabul qilishning yangi shakllarini vujudga keltirdi. Shu bilan birga, raqamli o'qishning kognitiv jarayonlar, xotira barqarorligi va diqqat konsentratsiyasiga ta'siri pedagogika hamda psixologiya fanlarida dolzarb ilmiy muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Mazkur maqola an'anaviy bosma nashrlar va zamonaviy raqamli platformalarning mutolaa samaradorligiga ta'sirini qiyosiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot obyekti sifatida zamonaviy mutolaa jarayoni, predmeti sifatida esa qog'oz va ekran formatlarida matn o'qishning psixofiziologik xususiyatlari, afzalliklari hamda cheklolari belgilandi. Tadqiqotning maqsadi har ikki o'qish formatining o'ziga xos jihatlari ilmiy asosda tahlil qilish hamda ta'lim, dam olish va tezkor axborot izlash jarayonlarida eng maqbul formatni tanlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va neyropedagogik tadqiqotlar natijalarini umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlillar natijasida qog'oz kitoblar vizual va taktil "xarita" hosil qilishi orqali ma'lumotlarni uzoq muddatli xotirada saqlashga ko'proq yordam berishi aniqlandi. Ekran nuri, giperhavolalar va multimediamiy elementlar esa kognitiv yuklarni oshirib, diqqatning tarqoqlashuviga sabab bo'lishi mumkinligi ko'rsatildi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim muhitida "ikki tomonlama savodxonlik" (bi-literate literacy) modelini qo'llash zarurligi asoslandi. Xulosa sifatida, raqamli o'qish tezkorlik va mobillikni ta'minlasa-da, chuqur tahliliy fikrlash va bilimlarni mustahkam o'zlashtirishda an'anaviy mutolaa o'z ustunligini saqlab qolishi ta'kidlandi.

Kalit so'zlar: raqamli o'qish, an'anaviy mutolaa, kognitiv idrok, elektron kitob, neyropedagogika, diqqat konsentratsiyasi, ta'lim texnologiyalari, gibrid mutolaa modeli.

Abstract: In today's information society, reading culture is undergoing significant transformation. The digitalization of education and the widespread adoption of electronic resources have created new modes of information acquisition among students and learners. At the same time, the impact of digital reading on cognitive processes, memory retention, and attention concentration has become a subject of considerable debate in pedagogy and psychology. This article presents a comparative analysis of the effectiveness of traditional printed materials and contemporary digital reading platforms.

The object of the study is the modern reading process, while the subject focuses on the psychophysiological characteristics, advantages, and limitations of reading texts in paper-based and screen-based formats. The main objective of the research is to examine the specific features of both reading formats from a scientific perspective and to develop practical recommendations for selecting the most appropriate format in educational activities, leisure reading, and rapid information retrieval. The study employs comparative analysis, a systematic approach, and the synthesis of findings from neuropsychological research. The results indicate that printed books facilitate long-term memory retention by creating visual and tactile cognitive maps. Conversely, screen light, hyperlinks, and multimedia elements may increase cognitive load and contribute to fragmented attention and skimming behavior.

Furthermore, the study substantiates the importance of adopting a bi-literate literacy strategy that integrates both traditional and digital reading competencies. The findings suggest that although digital reading provides speed, accessibility, and mobility, traditional reading remains more effective for deep analytical thinking and comprehensive knowledge acquisition. Therefore, achieving a balanced integration of both formats in the educational process represents the most effective approach to enhancing learning outcomes.

Key words: digital reading, traditional reading, cognitive perception, e-book, neuropsychology, attention concentration, educational technologies, hybrid reading model.

Аннотация: В условиях современного информационного общества культура чтения претерпевает существенные изменения. Цифровизация системы образования и широкое распространение электронных ресурсов сформировали новые способы восприятия и усвоения информации учащимися и студентами. Вместе с тем влияние цифрового чтения на когнитивные процессы, устойчивость памяти и концентрацию внимания становится одной из актуальных научных проблем педагогики и психологии. Настоящая статья посвящена сравнительному анализу эффективности традиционных печатных изданий и современных цифровых платформ чтения.

Объектом исследования выступает современный процесс чтения, а предметом – психофизиологические особенности, преимущества и ограничения восприятия текста в бумажном и экранном форматах. Цель исследования заключается в научном анализе специфики обоих форматов чтения и разработке практических рекомендаций по выбору наиболее эффективного формата в образовательной деятельности, досуговом чтении и оперативном поиске информации. В исследовании использованы методы сравнительного анализа, системного подхода и обобщения результатов нейропедагогических исследований. Полученные результаты свидетельствуют о том, что бумажные книги способствуют более эффективному закреплению информации в долговременной памяти благодаря формированию визуально-тактильной когнитивной карты текста.

В то же время экранное освещение, гиперссылки и мультимедийные элементы способны увеличивать когнитивную нагрузку и вызывать рассеивание внимания. Кроме того, обоснована необходимость применения стратегии “двойной грамотности” (bi-literate literacy), предполагающей гармоничное сочетание традиционных и цифровых навыков чтения. Сделан вывод о том, что цифровое чтение обеспечивает оперативность, доступность и мобильность получения информации, однако традиционное чтение сохраняет преимущества в развитии глубокого аналитического мышления и полноценного усвоения знаний. Оптимальным решением для современного образования является сбалансированное сочетание обоих форматов чтения.

Ключевые слова: цифровое чтение, традиционное чтение, когнитивное восприятие, электронная книга, нейропедагогика, концентрация внимания, образовательные технологии, гибридная модель чтения.

KIRISH

Axborot texnologiyalari rivojlangan sari mutolaa madaniyati ham o'zgarib va takomillashib bormoqda. Bugungi kunda kitobxonlar shartli ravishda ikki lagerga bo'linadi: qog'oz hidini xush ko'ruvchi an'anaviychilar va minglab kitoblarni bitta gadgetga sig'dirgan modernistlar. Har ikki usulning ham o'ziga xos o'rni va ta'siri mavjud.

Qog'oz kitoblar asrlar davomida bilim manbai bo'lib kelgan. Ularning mashhurligi faqat odat bilan bog'liq emas, balki chuqur kognitiv jarayonlarga ham asoslanadi.

Diqqatning jamlanishi. Qog'oz kitobda bildirishnomalar (notifications) yoki havolalar mavjud emas, bu esa matnga to'liq sho'ng'ish imkonini beradi.

Kognitiv idrok. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, odamlar jismoniy sahifalarni varaqlaganda axborotni yaxshiroq eslab qoladilar (fazo xotirasi).

Ko'z salomatligi. Qog'oz kitoblar ko'zga ortiqcha yuklama bermaydi va uyqu sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi.

Vazn va hajm. Katta hajmdagi kitoblarni olib yurish noqulay.

Narx. Sifatli bosma kitoblar elektron nusxalarga qaraganda ancha qimmat turadi.

Elektron kitoblar (e-books) va planshetlar o'qish jarayonini yanada mobillashtirdi.

Ixchamlik. Butun boshli kutubxonani cho'ntakda olib yurish mumkin.

Qidiruv va qulaylik. Matn ichidan kerakli so'zni darhol topish, shrift hajmini kattalashtirish hamda lug'atlardan foydalanish juda oson.

Ekologik foyda. Qog'oz ishlab chiqarish uchun daraxtlar kesilishining oldini olishga xizmat qiladi.

Chalg'ituvchi omillar. Internetga ulangan qurilmada ijtimoiy tarmoqlarga o'tib ketish ehtimoli yuqori.

Ko'z toliqishi. Ekran nuri (ayniqsa, ko'k nur) ko'zni tez toliqtiradi va melatonin gormoni ishlab chiqarilishini kamaytiradi.

Xususiyat	An'anaviy (Qog'oz)	Raqamli (Elektron)
Axborotni eslab qolish	Yuqori	O'rtacha
Qulaylik (Mobillik)	Past	Juda yuqori
Narx	Qimmat	Arzon yoki bepul
Ko'zga ta'siri	Minimal	Sezilarli (E-ink ekranlaridan tashqari)
Hissiy bog'liqlik	Bor	Yo'q

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi mutolaa madaniyatining mazmuni va shakliga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda olimlar tomonidan qog'oz va raqamli formatdagi o'qishning inson tafakkuri, xotirasi hamda diqqat jarayonlariga ta'siri keng o'rganilmoqda.

Amerikalik tadqiqotchi Maryanne Wolf (2018) o'zining "Reader, Come Home" asarida raqamli muhit insonning o'qish odatlarini o'zgartirib, chuqur mutolaa ko'nikmalarining pasayishiga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Muallifga ko'ra, ekran orqali o'qish tezkor axborot olish imkonini bersada, murakkab matnlarni tahlil qilish va tanqidiy fikrlash jarayonlarini cheklashi mumkin.

Norvegiyalik olimlar Anne Mangel va Adriaan van der Weel (2013) qog'oz va ekran formatlaridagi o'qishni qiyosiy tadqiq etib, bosma matnlarni o'qigan ishtirokchilar mazmunni yaxshiroq eslab qolganliklarini aniqlaganlar. Ularning fikricha, kitobning jismoniy shakli va sahifalarni varaqlash jarayoni miyada fazoviy xarita hosil qiladi.

Nicholas Carr (2010) esa "The Shallows" asarida internet va raqamli texnologiyalar insonning diqqatini bo'laklarga ajratib yuborishini, natijada chuqur fikrlash va uzoq muddatli xotira faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishini qayd etadi.

Shuningdek, Liu (2005) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar raqamli o'qish jarayonida foydalanuvchilar ko'proq skimming, ya'ni matnni yuzaki ko'zdan kechirish strategiyasidan foydalanishini ko'rsatgan. Bu holat "F-shaklidagi o'qish" modeli bilan izohlanadi.

Demak, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, qog'oz va raqamli mutolaa formatlari bir-birini inkor etmaydi, balki turli maqsadlar uchun turlicha afzalliklarga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, kontent-tahlil va ilmiy manbalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida qog'oz va raqamli formatdagi o'qishning kognitiv, psixologik hamda fiziologik jihatlari o'rganildi.

Metodologik asos sifatida Maryanne Wolfning "chuqur mutolaa" nazariyasi, Anne Mangelning taktik-idrokiy yondashuvi hamda Nicholas Carrning raqamli tafakkur konsepsiyasidan foydalanildi. Shuningdek, matnni idrok etishning chiziqli va raqamli skanerlash modellariga tayangan holda mutolaa jarayonlari tahlil qilindi.

Tadqiqotda bosma va elektron formatdagi o'qishning afzalliklari, kamchiliklari, kognitiv yuklama darajasi, diqqat konsentratsiyasi va xotira jarayonlariga ta'siri qiyosiy baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mutolaa formatini tanlash bevosita o'qish maqsadiga bog'liq.

*Birinchi*dan, murakkab ilmiy adabiyotlar, falsafiy asarlar va darsliklarni o'rganishda qog'oz format samaraliroq hisoblanadi. Bosma kitoblar matnning mantiqiy tuzilishini yaxshiroq anglash, axborotni tizimlashtirish va uzoq muddatli xotirada saqlash imkonini beradi. Kitobning fizik hajmi, sahifalar qalinligi hamda varaqlash jarayoni o'quvchi ongida matnning fazoviy xaritasini shakllantiradi.

*Ikkinchi*dan, yangiliklar, ma'lumotnomalar, badiiy asarlar va qisqa hajmdagi axborotlarni o'qishda raqamli format yuqori qulaylik yaratadi. Elektron qurilmalar yordamida minglab kitoblarni saqlash, kerakli ma'lumotlarni tezkor qidirish va multimedia vositalaridan foydalanish mumkin.

Tahlillar natijasida ekran orqali o'qishda "F-shaklidagi o'qish" modeli keng tarqalganligi aniqlandi. Bunda foydalanuvchi matnni to'liq o'qimasdan, sarlavhalar va kalit so'zlarga e'tibor qaratadi. Natijada axborot tez qabul qilinadi, biroq chuqur tahlil darajasi pasayadi.

Shuningdek, "Digital Eye Strain" sindromi ekranlardan uzoq muddat foydalanish natijasida yuzaga kelishi qayd etildi. Ekran nuri, reklama bannerlari, giperhavolalar va boshqa chalg'ituvchi elementlar kognitiv yuklamani oshirib, diqqatning tarqoqlashishiga olib keladi.

Tadqiqot natijalari zamonaviy inson miyasi "bi-literate" - ya'ni ikki tomonlama savodxonlik modeliga moslashib borayotganligini ko'rsatdi. Bunda raqamli o'qish tezkor axborot olishga, an'anaviy mutolaa esa chuqur bilimlarni o'zlashtirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli va an'anaviy mutolaa formatlari o'rtasidagi farq ularning biri ikkinchisidan ustun ekanligini emas, balki turli vazifalarni bajarishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Qog'oz kitoblar diqqatni jamlash, analitik tafakkurni rivojlantirish va bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashda samaraliroqdir. Raqamli o'qish esa mobillik, tezkorlik va axborotga keng kirish imkoniyatlarini ta'minlaydi.

Shu asosda quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- akademik va ilmiy mutolaa jarayonlarida qog'oz nashrlardan kengroq foydalanish;
- elektron o'qish vositalarida E-ink texnologiyasiga ega qurilmalarni qo'llash;
- ta'lim muassasalarida "ikki tomonlama savodxonlik" (bi-literate literacy) ko'nikmalarini rivojlantirish;
- raqamli mutolaa jarayonida SQ3R (Survey, Question, Read, Recite, Review) metodidan foydalanishni tavsiya etish;
- murakkab nazariy materiallarni bosma formatda, operativ ma'lumotlarni esa raqamli formatda o'rganish amaliyotini keng joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, raqamli va an'anaviy mutolaaning uyg'unlashgan gibrid modeli zamonaviy ta'limning eng samarali yo'nalishi hisoblanadi. Bunday yondashuv texnologik taraqqiyot imkoniyatlaridan foydalanish bilan bir qatorda, insonning chuqur fikrlash va tahliliy tafakkur salohiyatini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Wolf M. Reader, Come Home: The Reading Brain in a Digital World. - New York : Harper, 2018. - 256 p.
2. Baron N. S. Words Onscreen: The Fate of Reading in a Digital World. - Oxford : Oxford University Press, 2015. - 320 p.
3. Carr N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. - New York : W. W. Norton & Company, 2010. - 276 p.
4. Mangan A., Walgermo B. R., Brønnick K. Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension // International Journal of Educational Research. - 2013. - Vol. 58. - P. 61-68.
5. Karimov A. A. Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil mutolaasini tashkil etish uslubiyoti. - Toshkent, 2021.
6. Sokolov A. V. Badiiy mutolaa va raqamli madaniyat: Ziddiyatlar va istiqbollar // Ilmiy maqolalar to'plami. - 2016.
7. O'zbekiston Respublikasining "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi. - Toshkent, 2020.
8. Pew Research Center. Book Reading in the 2020s: Digital vs. Print Trends [Elektron resurs]. - URL: <https://www.pewresearch.org> (murojaat qilingan sana: -).
9. UNESCO. Technology in Education: A Tool on Whose Terms? - Paris : UNESCO Publishing, 2023. - 437 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.